

Af stórhuga sigurvegurum: Hóprannsókn Hjartaverndar 40 ára

Karl Andersen

andersen@landspitali.is

Karl Andersen er hjartasérfræðingur og situr í stjórn Hjartaverndar.

Um miðja síðustu öld var lítið vitað um orsakir kransæðasjúkdóma. Á lyflækningadeild Landspítala urðu læknaþess varir að hjartaáföll gerðust æ tíðari meðal þjóðarinnar. Sífellt fleiri leituðu til lækna vegna bráðra brjóstverkja og margir þeirra dóu. Krufningar leiddu í ljós drep í hjartavöðva. Fréttir bárust frá nágrannalöndunum um sams konar aukningu á hjartaáföllum. „Hin nýja farsótt“ var komin til landsins. Á þessum tíma störfuðu þrír framsýnir lækna á lyflækningadeild Landspítala, þeir Sigurður Samúelsson, Theodór Skúlason og Snorri Páll Snorrason. Þessir lækna sáu að við svo yrði ekki búið. Eftir nokkurn undirbúning var kallað til fundar í turnherbergi Hótel Borgar miðvikudaginn 15. apríl 1964. Auk fyrrnefndra brautryðjenda sátu fundinn Eggert Kristjánsson stórkaupmaður, Bjarni Benediktsson forsætisráðherra, Geir Hallgrímsson borgarstjóri og nokkrir embættismenn. Efni fundarins var stofnun Hjartaverndarfélag Reykjavíkur. Strax um sumarið voru svæðafélögin orðin 19 að tölu og 25. október 1964, um það bil sem Lyndon B. Johnson vann frækilegan sigur á Barry Goldwater í bandarísku forsetakosningunum, voru stofnuð Landssamtök Hjartaverndarfélag: Hjartavernd.

Strax á þessum upphafsárum og æ síðan hefur tilgangur Hjartaverndar verið sá sami, eða eins og segir í fyrstu lögum samtakanna: „ . . . barátta við hjarta- og æðasjúkdóma, útbreiðslu þeirra og afleiðingar. Í baráttunni við þessa sjúkdóma hyggjast samtökin m.a. beita þessum ráðum: . . . að stuðla að auknum rannsóknum á þeim héraðis.“

Það er athyglisvert að staldra við þessi orð og skoða þau í ljósi sögunnar. Aldrei fyrr hafði verið ráðist í verkefni af þessari stærðargráðu í rannsóknum á hjarta- og æðasjúkdómum. Á þessum tíma voru engar tölvur handbærar til að varðveita rannsóknargögn. Meðferðarmöguleikar voru nánast engir. Fjármagn var ótryggt. Við þessar aðstæður réðust þessir menn undir forystu prófessors Sigurðar Samúelssonar í það stórvirki að stofna Rannsóknarstöð Hjartaverndar. Með því var lagður grunnurinn að einhverri merkustu faraldsfræðilegu rannsókn á sviði hjarta- og æðasjúkdóma sem framkvæmd hefur verið. Hóprannsókn Hjartaverndar hófst 1967 og var strax frá upphafi leiðandi í tækninýjungum við vísindarannsóknir

hér á landi. Fyrsta rafræna sjúkraskráin var tekin í notkun og nýjustu og bestu tæki fengin til að efnamælinga á rannsóknarstofu. Það sem gerði Hóprannsókn Hjartaverndar öðru fremur einstaka í sinni röð var að mikill fjöldi heilbrigðra einstaklinga kom til skoðunar og var fylgt eftir í langan tíma, þannig að tengja mátti upplýsingar um áhættuþætti við afdrif þeirra og horfur. Þessi nálgun var einstök og hefur gefið nákvæma mynd af tíðni og þróun áhættuþátta í fjóra áratugi. Hvergi annars staðar er til viðlíka gagnasafn um þróun áhættuþátta heillar þjóðar. Þetta gagnasafn varð til vegna einstakrar velvildar Íslendinga gagnvart starfi Hjartaverndar. Vísindalegt gildi rannsóknarinnar kemur fram í fjölmörgum ritrýndum vísindagreinum, áhættureiknivél sem er sannreynð á alþjóðlegum vettvangi og síðast en ekki síst í því orðspori sem Hjartavernd hefur skapað sér sem virt vísindastofnun í samvinnu meðal annars við National Institute of Aging (NIA) í Bandaríkjunum og erlenda háskóla. Áfram er unnið við að þróa nýjar aðferðir til greiningar áhættuþátta hjarta- og æðasjúkdóma og þar er Hjartavernd enn sem fyrr í fremstu röð.

Á þeim fjórum áratugum sem liðnir eru frá því Sigurður, Theodór og Snorri Páll stóðu vaktina á lyflækningadeild Landspítala höfum við orðið vitni að gríðarlegum framförum í greiningu og meðferð kransæðasjúkdóma. Ég leyfi mér að efast um að þá félagi hafi órað fyrir árangri þess starfs sem þeir lögðu grunninn að með stofnun Hjartaverndar. Á síðasta aldarfjórðungi hefur tilfellum kransæðastíflu fækkað um 57% meðal íslenskra karla og dánartíðni vegna sjúkdómsins hefur lækkað um 69%. Forvarnir hjarta- og æðasjúkdóma eru forgangsmál í alþjóðlegu starfi hjartalækna á nýrri öld. Hjarta- og æðasjúkdómar eru ennþá algengasta dánarorsök karla og kvenna á Íslandi. Enn sem fyrr er markmiðið að draga úr ótímabærum veikindum og dauðsföllum vegna hjartasjúkdóma. Þar er mikið starf óunnið.

Lyndon B. Johnson lést 22. janúar 1973 eftir þriðja hjartaáfallið, 64 ára að aldri.

Heimildir

Tímarit Hjartaverndar 1997; 34: 1. Tölublað.
Handbók Hjartaverndar 2008 - www.hjarta.is

Cardiovascular
Prevention in Iceland for
40 years: The Reykjavik
Heart Study

Karl Andersen MD,
Cardiologist.